

Tilburg University

Beschouwingen over de prijs (II)

Cobbenhagen, M.J.H.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1935

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Cobbenhagen, M. J. H. (1935). Beschouwingen over de prijs (II). *Maandschrift Economie*, 1(3), 142-149.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Beschouwingen over de Prijs. II.

door

Prof. Dr. M. J. H. COBBENHAGEN

Bij de poging om een juist inzicht te verkrijgen in wat de prijs is, moet men de prijs zien in zijn werking, in zijn functie in het maatschappelijk economisch kader. Het is voor iedereen onmiddellijk duidelijk, dat een prijs een waardering inhoudt. Maar niet elke waardering van een goed of dienst, ook al wordt deze in een geldsom uitgedrukt, heeft het karakter van een prijs. Wanneer een waardering wordt uitgesproken enkel en alleen op overwegingen ontleend aan de eigen, geïsoleerde, particuliere huishouding en deze individuele waardering wordt geconcretiseerd in een geldsom, dan drukt dit geldbedrag uiteraard niet meer uit, dan uit de gestelde antecedenten volgt. Er wordt niet meer tot uitdrukking gebracht, dan wat in geld gemeten een goed of dienst voor deze geïsoleerde huishouding waard is. Ook wanneer twee geïsoleerde huishoudingen tot een ruil geraken van goederen of diensten, is de onderlinge verhouding, waarin die ruil plaats heeft en derhalve ook de geldsom, waarin deze ruilverhouding wordt uitgedrukt, nog geen prijs. Want de overwegingen, waarop de beslissing tot ruil en de ruilverhouding gebaseerd zijn, zijn volgens de veronderstelling uitsluitend ontleend aan de geïsoleerde huishoudingen afzonderlijk. Wanneer men aan de prijs — en terecht — een maatschappelijk economische functie toeschrijft, dan kan als prijs alleen dat waardeoordeel beschouwd worden, dat op maatschappelijk economische overwegingen steunt. De prijs brengt tot uitdrukking economische verhoudingen in de maatschappij, in het geheel van de met elkaar tot een eenheid verbonden economische huishoudingen. Uit de functie, die de prijs in de maatschappij vervult of althans bij economisch juiste prijsvorming geacht wordt te vervullen, kan worden afgeleid, dat hij tot uitdrukking brengt het op maatschappelijk economische overwegingen gebaseerde oordeel over de economische mogelijkheden van de maatschappij, zoals die bij de vorming of vaststelling van de prijs worden gezien.

Uit deze omschrijving van de prijs volgen nu belangrijke consequenties. Ten eerste: de prijs is een korte, kernachtige weergave van reële economische verhoudingen: achter de prijs staat derhalve een economische realiteit. Dat wil niet zeggen, dat een prijs, onverschillig hoe hij is gevormd of vastgesteld, ook steeds de economische verhoudingen naar werkelijkheid weergeeft. Dat de bestaande prijzen tengevolge van welke oorzaken dan ook de economische realiteit niet zuiver weergeven, misschien zelfs ten aanzien van de realiteit soms misleidend zijn, doet geen afbreuk aan het feit, dat de prijs op de verschillende terreinen, waarbij hij optreedt, tot wezenlijke functie heeft: de economische realiteit weer te geven. Deze realiteit is die van de economische mogelijkheden in de maatschappij. De mogelijkheid van bevrediging van behoeften hangt af niet enkel van de aanwezige consumptie-rijpe goederen maar ook en zelfs vooral van de nog in het productieproces zich bevindende stoffen en krachten, die in een continuë stroom bezig zijn om voor de consumptie geschikt te worden. De continuïteit van het productieproces is een levensvoorwaarde van de maatschappij. Alleen wanneer deze voorwaarde is vervuld, wanneer er op gerekend kan worden, dat het productieproces niet halverwege stopt, is het verantwoord de lange productieomwegen in te slaan, is het verantwoord de daad van aanschaffing der bevredigingsmiddelen uit te stellen, totdat de behoefte er is en om onmiddellijke bevrediging vraagt. Het gehele economische leven is zowel bij de enkeling als bij de maatschappij op vertrouwen in de continuïteit gebaseerd. De betekenis van de prijs is nu juist hierin gelegen, dat hij de mogelijkheden, die continu tot actuele werkelijkheid worden, tot uitdrukking brengt. Wanneer de prijs niet meer was dan de tussen contractanten bedongen ruilverhouding, dan was de betekenis, als betrekking hebbend op ruilhandelingen in het verleden, een historische. De prijs ware dan de afsluiting en het einde van ruilhandelingen; niet echter de grondslag en het begin van nieuwe ruilhandelingen. De continuïteit van de behoeftenvoorziening eist prijzen, die tot uitdrukking brengen niet een verhouding, die in het verleden eens was, maar waarop nu en in de naaste toekomst geen huishouding kan worden gebaseerd, maar een

verhouding, die, hoewel niet onveranderlijk, toch meer blijvend is van aard, omdat ze continu aanwezig is. In de noodzakelijke continuïteit van het economisch verzorgingsproces is de prijs, naar zijn economische functie, de indicator van de economische mogelijkheden.

Nu is echter economische mogelijkheid niet zoals technische mogelijkheid een toestand, die onafhankelijk is van de prijs of juist van de onderlinge verhouding van verschillende prijzen. Opdat iets, dat technisch mogelijk is, economisch kan worden verwezenlijkt is het noodzakelijk, dat de kosten de opbrengst niet overtreffen. Daar kosten en opbrengst haar uitdrukking vinden in prijzen, hangt derhalve de economische doorvoerbaarheid af van de verhouding tussen de prijzen van de producten en de prijzen en de geldelijke waarderingen van de factoren, die tot de kosten worden gerekend. Het is derhalve mogelijk om door vaststelling of beïnvloeding van de prijzen een technische mogelijkheid economisch doorvoerbaar te maken, M.a.w. de prijs of de verhouding tussen verschillende prijzen kan een economische mogelijkheid verwekken, die bij een andere prijzenverhouding niet zou bestaan. Uit de afhankelijkheid tussen economische mogelijkheid en de prijzen blijkt, dat de prijs inderdaad meer is dan een passieve aanwijzer of indicator. De economische mogelijkheid is immers een in de orde der economische doorvoerbaarheid geplaatste technische mogelijkheid. Bij dat proces speelt de prijs een actieve rol. Wanneer we aan de prijs een actieve rol in dit wordingsproces van technische mogelijkheid tot economische mogelijkheid toeschrijven, bedoelen we, dat de prijs of een bepaalde verhouding van prijzen meer is dan een voorwaarde. De voorwaarden immers hebben op de wording geen invloed, ze zijn elementen, die de oorzakelijke factoren in staat stellen iets te doen worden. De prijzen zouden nu niet meer dan voorwaarden zijn, indien de situatie deze was, dat, gegeven bepaalde prijzen en gegeven de uit deze prijzen voortkomende prijzenverhoudingen, de oorzakelijke elementen de technische mogelijkheid maakten tot economische mogelijkheid. Maar in dit wordingsproces, waarin het technisch mogelijke tot economisch mogelijk wordt, zijn geen andere elementen aanwijsbaar, die als oorzakelijke zouden kunnen gelden. De

prijzen brengen deze andere, deze economische mogelijkheid te weeg, Zij zijn derhalve niet voorwaardelijke elementen, doch oorzakelijke elementen. De prijzen brengen voort, verwekken de economische mogelijkheid: zij maken een technische potentialiteit tot economische potentialiteit.

Daarmee is het wordingsproces der economische behoeftenbevrediging echter nog niet ten einde. Het wordingsproces is pas volledig, wanneer hetgeen economisch verwerkelijk kan worden ook inderdaad verwerkelijk wordt. In dit verdere stadium der wording is een menselijk ingrijpen nodig. Het is de taak van de leiders in de vele economische processen, die onophoudelijk in de maatschappij plaats hebben, om het economisch mogelijke ook tot werkelijkheid te maken, om de goederen en de diensten, die bij de gegeven prijzenverhouding economisch kunnen worden voortgebracht, nu ook inderdaad voort te brengen en ter beschikking te stellen op tijd en op plaats, waar aan die goederen behoefte bestaat en wel in die omvang, als de economische mogelijkheid toelaat.

In het economische proces der voortbrenging zijn derhalve twee werkoorzakelijke elementen te onderscheiden: de economische leiders en de prijzen. Beide kunnen niet op één lijn worden gesteld. Hoewel beide in de orde der economische werkoorzaken zijn, verschillen ze echter in zoverre, dat de economische leiders als de principale werkoorzaak moeten worden beschouwd en de prijzen als de instrumentale of de werktuigelijke werkoorzaak. De verdere consequenties van deze opvatting zullen we hier niet vervolgen. Het gezegde moge volstaan om te verklaren, wat het zeggen wil, dat de prijs de economische mogelijkheden tot uitdrukking brengt.

Wanneer de prijs nu inderdaad een zo belangrijke plaats inneemt in het economische proces, dat zonder de prijs een continu verzorgingsproces niet mogelijk is, dan is de vorming en de vaststelling van prijzen wel een zaak van zeer essentieel belang. Wanneer een onjuiste prijsvorming plaats heeft, wanneer de prijzen geen economische realiteit dekken, wanneer ze slechts benamingen zijn zonder

reële achtergrond, werken ze volkomen misleidend. Door deze onjuiste prijzen misleid, zal de economische leider de productieve krachten gaan sturen in een richting, die wanneer ze ingeslagen en beproefd wordt, ongunstige economische resultaten zal opleveren. De hoegrootheid en de maatschappelijke omvang van deze fout blijkt, wanneer men bedenkt, dat economische mogelijkheden, die bij juiste prijsvorming openbaar zouden zijn geworden, nu niet zijn benut en dat de eens in verkeerde economische richting ingeschakelde productieve krachten blijvend onbruikbaar zijn geworden. Het niet benutten van wel aanwezige economische mogelijkheden en de ontwaarding van een deel der productieve krachten wegens de economisch onjuiste aanwending zijn de straf, die niet enkel de economische leider of de eigenaar der verkeerd gerichte productiemiddelen maar de gehele maatschappij oploopt wegens de onjuiste prijzen. In de huidige tijd, nu niet langer als axioma wordt aanvaard, dat de in vrije concurrentie op de markt gevormde prijzen door het feit van die vrije vorming alleen ook de economisch juiste prijzen zijn, prijzen, die de economische mogelijkheden juist aangeven, zijn de gedachten van de economen dan ook meer dan vroeger gericht op de analyse van de voorwaarden, die aanwezig moeten zijn, om zodanige prijzen te doen ontstaan, dat op deze kan worden vertrouwd.

We herhalen echter, dat de opstelling van de voorwaarden niet kan geschieden, zonder dat allereerst goed vast staat, wat de prijs naar zijn wezenlijke functie in de maatschappij is. We vervolgen dan ook onze beschouwingen door een tweede consequentie, verbonden met de gegeven omschrijving van de prijs, nader te bezien.

Deze tweede consequentie wordt afgeleid uit deze bepaling van de prijs, dat hij is: een maatschappelijk verschijnsel. Aan deze bepaling wordt geen recht gedaan, indien men het maatschappelijk karakter van de prijs zou willen leggen in zijn ontstaan uit de met elkaar op een markt concurrerende individuele waarderingen van vragers en aanbieders. Onafhankelijk van de wijze van de tot-stand-koming heeft de prijs een maatschappelijk karakter. Hij be-

staat en bestaat voort als maatschappelijk verschijnsel: hij heeft zijn werkelijke gelding alleen in de maatschappij. Hij staat in de economische gemeenschap, d.i. een werkelijk bestaande eenheid van mensen, die in geordend streven het gemeenschappelijk economisch welvaartsdoel blijvend verwezenlijken. In die blijvende verbondheid speelt de prijs de reeds beschreven actieve, de verbondenheid concreet meebepalende rol. Dat doet echter niet elke prijs geïsoleerd. Uit de verbondenheid als het kenmerk der economische gemeenschap vloeit noodzakelijk voort de onderlinge verbondenheid, de onderlinge samenhang van alle prijzen. Deze samenhang is aan de prijs zo wezenlijk, dat er geen werkelijke prijs bestaan kan en dus ook niet gedacht kan worden buiten die samenhang. De prijs, elke prijs is een samenhangende, een verbonden prijs: dat volgt noodzakelijk uit zijn maatschappelijk karakter.

Het inzicht in de samenhang van alle prijzen is in de economie slechts zeer langzaam gegroeid. Men constateerde wel bijzondere samenhangen tussen de prijzen van sommige producten, die gezamenlijk werden voortgebracht of die elkaar konden vervangen of die elkaar aanvulden tot een geheel van bevredigingsmiddel (complementaire goederen). Maar de algehele prijzensamenhang, ofschoon door Walras in zijn vergelijkingsstelsels langs mathematische weg reeds onderkend, bleef toch nog lang verborgen, omdat in die vergelijkingsstelsels de samenhang meer werd verondersteld als consequentie van de economisch-evenwichtshypothese, dan dat zijn bestaan in de levende werkelijkheid werd aangetoond. Cassel bracht de gedachte van de algemene prijzensamenhang reeds wat dichterbij. Doch verder dan constateren van zg. functionele verhoudingen kwam ook Cassel niet. Vooral Spann is het geweest, die begrepen heeft, dat de algehele prijzensamenhang een noodzakelijk verschijnsel was in de maatschappij. Elke prijs is derhalve een samenhangende prijs: elke prijs staat in een stelsel van prijzen; elk stelsel van prijzen is weer verbonden met andere prijzenstelsels tot één grote prijzenkosmos.

Wanneer we de prijs naar zijn wezen steeds zien als een

samenhangende, verbonden prijs, als een door de andere prijzen van het prijzenstelsel meebepaalde prijs, dan wordt het ook duidelijk, dat een prijs niet een absoluut vast te stellen grootte is, maar dat verschillende prijzen voor hetzelfde artikel tegelijkertijd economisch juiste prijzen kunnen zijn. Het is, naar ik meen, niet juist om de ongelijkheid van de prijzen steeds toe te schrijven aan een onvoldoende werking van de vrije concurrentie. De vrije concurrentie kan alleen een middel zijn om gelijk te houden, wat naar economische aard en functie gelijk is, niet om kunstmatig gelijk te maken wat naar economische aard en functie ongelijk is. Een dergelijk kunstmatig gelijk-maken roept juist tengevolge van de verbondenheid van de prijzen in een prijzenstelsel elders ongelijkheden op. Ter verklaring diene het volgende. Voor de bereiking van een welvaartsdoel, zelfs het eenvoudige welvaartsdoel van een enkeling is de samenwerking nodig van verschillende goederen en diensten. Ook de op het eerste oog enkelvoudige behoefte is gewoonlijk nog samengesteld uit verschillende behoeften. Voor de bevrediging van een dergelijke samengestelde behoefte zijn dan verschillende goederen en diensten nodig, die elkaar onderling aanvullen. De prijs nu als uitdrukking van economische mogelijkheid moet aantonen, in hoeverre het mogelijk is die behoefte te bevredigen. Deze prijs voor het complex goederen en diensten, dat nodig is om die behoefte te bevredigen, valt uiteen in een aantal prijzen voor de afzonderlijke goederen en diensten, die het complex vormen. Hoe hoog nu de prijs van ieder dier goederen of diensten is, hangt af van de prijzen van de andere goederen of diensten in het complex. Wanneer nu andere eenheden dier goederen of diensten in andere complexen in samenwerking met andere goederen of diensten optreden, zal de prijs dier eenheden in het tweede complex afhankelijk zijn van de prijzen van goederen en diensten, welke in het eerste complex niet voorkwamen. Ofschoon toevalligerwijs de prijs van een eenheid goed of dienst in het eerste complex gelijk kan zijn aan die van een soortgelijke eenheid in het tweede complex, ligt toch het meest voor de hand, dat de prijzen verschillen. Want de iedere prijs meebepalende factoren zijn in beide gevallen anders. De behoefte is anders en de componenten van het

complex zijn gedeeltelijk anders. Het is derhalve mogelijk, dat verschillende eenheden van een soort goed of dienst, naargelang ze in verschillende combinaties optreden, verschillende prijzen doen. Door de substitutie-mogelijkheid worden deze verschillen binnen grenzen gehouden. Dat deze verschillen er echter zijn is volstrekt niet onnatuurlijk: ze volgen logisch uit het feit, dat de prijzen elkaar onderling bepalen. Deze verschillende prijzen zijn ondanks die verschillen toch economisch juiste prijzen.

Hiermee zijn de twee belangrijkste karaktertrekken van de prijs uiteengezet: hij dekt een economische realiteit en staat steeds in samenhang met alle andere prijzen.